

Kako nam je sadno drevje na stalnem mestu pravilno oskrbovati?

Spisal M. Rant.

(Dalje.)

Precepljevanje starejšega sadnega drevja s cepiči boljših sadnih vrst je v sadjereji ono prevažno opravilo, katero, pravilno izpeljano in dovršeno, domačemu sadjarju obilnega in gotovega dobička donaša. A pri vsem tem je pa britka resnica, da se koristno precepljevanje starejšega in odraščene sadnega drevja v domačem sadjarstvu sploh povsod še vse preveč pogreša in skoraj popolno opušča, — znak, da je v tem smislu domačim sadjarjem potreba še veliko pravega, koristnega in dejanskega poduka. A, hvala Bogu, tudi v tem obziru se po mili domovini med domačim sadjarjem tu in tam nahajajo že vesele, častne in napredne izjeme.

Starost drevja sadnih plemen, v kateri nam je tisto (sadno drevje) precepljevati, je različna; jabolčno in hruševo sadno drevje naj se pravilno precepljuje v starosti do 30. leta; črešnje, slive in češnje precepljujemo pa z najboljšim vspehom v starosti do 15., k večjemu do 20. leta. Ako hočemo pa starejša drevesa imenovanih sadnih plemen z vspehom precepiti, moramo ja poprej pravilno obnoviti, kakor bilo je to v pričujoči obravnavi že na svojem mestu povedano. In tako sadno drevje moremo potem še le čez 2—3 leta na mlademu lesu koristno in z vspehom precepiti.

Vsa ona sadna drevesa, katera nameravamo s precepljevanjem izboljšati in obnoviti, morajo biti pa brez razločka in brezpogojno na koreninah, deblu in vejah popolno zdrava, čvrsta in krepka.

Vzroki, kateri nas k precepljevanju sadnega drevja vodijo in nagibljejo, bili so sledeči:

1. Precepljevati nam je ono sadno drevje, katero premočno in le v les raste ter premalo ali pa tudi celó nič roditi noče. So nekatere vrste peškarjev, katerih drevje še le čez 15—20 let potem, ko bilo je na stalno mesto posajeno, po malem roditi prične; take vrste odlikujejo se s posebne bujno lesno rastjo. Da pa tako dolgo čakanje na koristni sad za domačega sadjarja gotovo prijetno biti ne more, umeje se samo ob sebi. Taki počasneži k rodovitnosti bili bi med jabolki: „žlahtni borsdorček“ (Borsdorfer), „Luikovo jabolko“ (Luiken) i. dr., a med hruškami pa nekatere gospodarske vrste, kojih sadje za sušenje, mošt itd. vporabljujemo. Taka dolgotrajna nerodovitnost more se najgotoveje s tem odstraniti, da se dotično drevje še enkrat s svojimi lastnimi in enakimi cepiči, ali pa s cepiči kake druge primerne sorte in vrste precepi. To je gotov pripomoček, kateri tudi prav kmalu pomaga, da tako drevje skoraj pošteno roditi prične.

2. Precepljevati nam je ono sadno drevje, katero je po rasti svoji le šibko in „švigljasto“ ostalo, kakor dalje tudi ono, katero nam bi po svoji sorti utegnili zavaljo prevelike, preobilne in prepogostne rodovitnosti prehitro in prezgodaj opešati. Nahajajo se v primeru k onim sadnim vrstam, katere še le pozno roditi pričnajo, tudi take sadne sorte, katerih že mlada drevesca zgodaj roditi začno in nam potem sporedno skoraj slednje leto obilnih sadežev donašajo, za česar voljo njihovo drevje v rasti vedno bolj in očitno zastaja ter nam brez umetne pomoči v malo letih popolno opeša in prezgodaj pod zló pride. Če hočemo, da nam bode drevje takih preobilno in pa pregosto rodečih sadnih sort čvrsto in krepko ostalo, moramo je ali pravilno obnoviti ali je pa s cepiči kake druge primerne in bolj krepko rasteče sorte precepiti.

3. Precepljuje se navadno tudi vse ono sadno drevje, katerega sorte so razmeram in okoliščinam sadjarjev na nepravem kraju, to je, če kako sadno drevje na istem stalnem mestu in iste velikosti po obliki, kakoršno ravno ima, ali predebele, ali pa predrobne ter prezgodaj ali pa prepozno dozorevajoče sadeže rodi, in pa, ako hočemo na ravno istem stalnem mestu mesto namizne gospodarske, ali pa mesto gospodarske namizno sadno sorto imeti. Precepljevati nam je dalje tudi tako sadno drevje, katerega vejine krone so preveč viseče oblike, a mi pa na ravno istih stalnih mestih hočemo imeti sadno drevje, katero se nam bode v svojih vrhovih v lepe piramidalne ali pa pravilno kroglaste oblike razvijalo. Ako imamo na takem stalnem mestu drevje sadne sorte, katera rada po prezebu trpi, ali pa sorto napačnega imena in ravno nasprotnih lastnosti, kot smo je od nje ob stalnem nasadu njenim pričakovali, ter da na isto mesto nikakor ne spada, precepiti je moramo, da s tem svoj pravi namen dosežemo.

4. Pocepiti in precepiti mora se tudi ono sadno drevje, katero smo na stalno mesto vedoma kot divjake, ali pa nevedoma in po pomoti kot take (divjake) posadili. Nekateri domači sadjarji imajo še dandanes sploh staro podedovano slabo navado, da na ona mesta, kjer hočejo in nameravajo enkrat sadno drevje imeti, divjake raznih sadnih plemen stalno posade. Tako postopanje se pa v sadjarstvu nikakor ne more napredno in koristnosno imenovati zato, ker je pri tem vspeh nasada od poznejših okoliščin popolno odvisen. Ako se stroški in pa poznejša zamuda časa, katero tak nasad domačemu sadjarju proužročuje, natančneje preračunijo, moremo se brez vse težave prepričati, da so dosta večji, nego bi bili, ako bi se bilo mesto divjakov že požlahtnjeno sadno drevje na stalno mesto posadilo. Niso ravno redki slučajji, ob katerih domači sadjarji sadna drevesca za stalni nasad od tujih nepoznatnih ljudi, kateri tako drevje po krajih okolo ponujajo in prodajajo, za drage novce kupujejo. Taki barantači se ve, da svojo robo na vse pretege hvalijo, a pri vsem tem pa vendar ne morejo garantirati, da je bilo njihovo drevje tudi s žlahtnimi sadnimi sortami pocepljeno, kakor tudi ne, da so bili koščičarji iz semena dobrih in okusnih plemenskih sort izgojeni. Na tak način bil je že marsikak lahkovoren domači sadjar grdo opeharjen, ker je mesto dobrega blaga le suho mačko v žaklji kupil.

Da se pa pri takem postopanju vendar-le kaj koristnega in gotovega doseže, naj se tako sadno drevje prec, ko se je enkrat dobro prijelo, ukoreninilo in vrastlo, brez odloga s cepiči kraju primernih žlahtnih sadnih sort precepi.

(Dalje prih.)

Politično-gospodarske stvari.

Ali bi bila zasebna nemška ljudska šola v Ljubljani občekoristna?

Na to vprašanje odgovarja odlok c. k. deželne vlade kranjske z dne 15. januarija 1885. l., št. 12.038, ki se glasi tako-le:

Reševaje vlogo čestitega društva kranjske hranilnice z dné 30. maja 1884., št. 4343, s kojo sta se v zmislu hranilničnega regulativa z dné 2. septembra 1844. leta predložila od tega društva pri glavnem zborovanji dné 29. maja 1884. storjena sklepa, tikajoča se 1) ustanovitve in vzdrževanja štirirazredne ljudske šole za dečke v Ljubljani z nemškim učnim jezikom; 2) zagotovitve svote 50.000 gold. iz rezervnega fonda hranilničnega

društva za napravo cenih in zdravih stanovanj za delavce, vzvidelo se je c. kr. deželni vladi, teh sklepov ne odobriti, in sicer iz razlogov, kakor sledé.

Kar se tiče prvega navedenih sklepov, opomni se pred vsem, da se je gledé na to, da je c. kr. kranjski deželni šolski svet na predloge ljubljanskega mestnega zbora z razpisom z dné 9. junija 1883., št. 447, vpe-ljavo slovenščine kot učni jezik na javnih ljudskih šolah v Ljubljani — vendar z določbo, da se ima ob enem za poduk otrók nemške narodnosti v njih maternem jeziku, bodi-si v posebni nemški šoli, bodi-si v nemških paralelkah, po potrebi skrbeti — dovolil, in da je razen tega v seji z dné 10. januarija 1884. leta ukrenil, da se ima na mestnih slovenskih ljudskih šolah s podukom nemškega jezika kot obligatnim predmetom še le v tretjem razredu pričeti, na eni strani videlo 114 meščanom ljubljanskim potrebno, obrniti se do deželnega šolskega sveta s peticijo z dné 12. februarja 1884. leta, da naj mestni občini zaukaže ustanovitev ljudske šole z nemškim učnim jezikom z začetkom prihodnjega šolskega leta, a da je na drugi strani kranjska hranilnica v glavnem zborovanji dné 29. maja 1884. sklenila ustanoviti ter vzdrževati v Ljubljani štirirazredno privatno ljudsko šolo za dečke z nemškim učnim jezikom, ki naj bi eventualno nadomestovala enako občinsko šolo.

Mimogredé se dalje opomni, da je gosp. naučni minister z visokim razpisom z dné 2. marcija 1884., št. 238, naročil, da se ima ob enem z ustanovitvijo mestnih ljudskih šol s slovenskim učnim jezikom napraviti najmanj po ena nemška ljudska šola za dečke in deklice, in da je razen tega gospod naučni minister z razpisom z dné 12. junija 1884., št. 4452, izjavil, da se, ako se napravijo nemške privatne ljudske šole, mestna občina ljubljanska s tem nikakor ne znebi dolžnosti, za nemški šolski poduk v zmislu prejšnjega razpisa z dné 2. marcija 1884. l. skrbeti.

Dolžnost mestne občine, ustanovljati isto tako za slovenske otroke slovenske ljudske šole, kot za nemške otroke nemške ljudske šole, utemeljena je v §. 3. nove deželne postave za Kranjsko z dné 28. decembra 1884., št. 1. (kakor prej v členu VII. deželne postave z dné 19. decembra 1874., št. 37), in v členu 19 temeljnih postav z dné 21. decembra 1867. l., drž. zak. št. 142, o splošnih pravicah državljanov.

To svojo dolžnost je mestni zastop ljubljanski v seji dné 20. junija 1884. tudi pripoznal, ker je izrečno izjavil, da je vedno pripravljen, ustanoviti nemško ljudsko šolo, akoravno le pod pogojem, da se nje postavna potreba dokaže. Iz ravno te dolžnosti mestnega zastopa, ustanoviti za nemške otroke nemške šole, pa sledi tudi njegova pravica, da to sam stori, tedaj tudi pravica, zavrniti ponudbo vsacega, ki bi hotel to dolžnost namesto njega spolniti.

To je mestni zastop tudi storil, ko je v isti seji zoper ukrep kranjske hranilnice, vsled kojega bi se imela v Ljubljani iz hranilničnega fonda ustanoviti privatna ljudska šola z nemškim učnim jezikom, soglasno protestiral, in sicer med drugim uvaževaje, da se narodni zastop glavnega mesta ljubljanskega v postavi utemeljenim zahtevam svojih nemških someščanov nikdar zoperstavljal ni.

Sicer je ljubljanski mestni zbor navzlic tej izjavi v seji dné 2. decembra 1884. sklenil resolucijo, v kateri izreka, da ne bode za sedaj ne ustanovil samostojne mestne ljudske šole z nemškim učnim jezikom, ne napravil nemških paralel na uže obstoječih mestnih ljudskih šolah, vendar to le iz tega vzroka, ker je bil prepričan, da povprečno število nemških otrok, ki so v zadnjih petih letih obiskavali mestne ljudske šole, obče določeno ni in da se zaradi tega potreba nemške ljud-

ske šole ne more še za dokazano smatrati, a dolžnosti občine, ustanoviti tako šolo, ako bi treba bilo, občinski zastop tudi pri tej priložnosti ni ugovarjal.

Pri teh okoliščinah vzvidelo se je deželnemu svetu kranjskemu, ker je potrebo nemške ljudske v Ljubljani uže gledé na to, da se je pri zadnji ljudski štetvi v Ljubljani vpisalo 5658 prebivalcev z nemškim občevalnim jezikom, za dokazano smatral, z razpisom z dné 14. decembra 1884., št. 2630, spoznati: Mestna občina ljubljanska ima do pričetka šolskega leta 1885/86. po eno mestno javno ljudsko šolo za dečke in deklice z nemškim učnim jezikom ustanoviti, koje šole se imajo v zmislu §. 11. drž. post. z dné 2. maja 1883., št. 53, razširjevati.

Praša se sedaj, je li razen tega, da ustanovi občina potrebne ljudske šole z nemškim učnim jezikom tudi še potrebna ustanovitev štirirazredne nemške privatne šole za dečke v ravno tem mestu po društvu kranjske hranilnice, in sicer ne samo z ozirom na potrebe mesta Ljubljane, temveč tudi z ozirom na potrebe dežele sploh.

Na Kranjskem živi, odračunši 5658 nemških prebivalcev mesta Ljubljane, po zadnji ljudski štetvi še 23.734 prebivalcev z nemškim občevalnim jezikom, od kojih pripadajo do malega vsi občinam kočevskega okraja in nemški občini Bela Peč na Gorenjskem. V vseh teh občinah pa uže obstojé ljudske šole z nemškim učnim jezikom. Razen tega pa obstojí na Kranjskem naprava, da se na vseh štiri- in večrazrednih ljudskih šolah, dalje na 6 trirazrednicah in 2 dvorazrednicah s slovenskim učnim jezikom nemški jezik obligatno, na 5 trirazrednih in 17 dvorazrednih javnih slovenskih ljudskih šolah pa kot neobligaten predmet podučuje; slednje se pa ima vsled oblastnijske naredbe zgoditi tudi na vseh drugih, ne natančneje določenih dvo- in trirazrednicah slovenskih občin s slovenskim učnim jezikom, kakor hitro se poduk v nemškem jeziku vsaj 10 učencev oglasi. Ker je potem takem tudi v vseh slovenskih občinah z dvo- in trirazrednimi ljudskimi šolami, ne samo nemškim otrokom, ki morda ondi stanujejo, ampak tudi slovenskim priložnost dana, udeležiti se poduka v nemškem jeziku, moralo bi se pač še dokazati, da je v deželi še nemških ali slovenskih šolskih otrok, kojih starišem bi se videlo potrebno, da oni obiskujejo šolo z izključljivo nemškim učnim jezikom, in da bi jih vsled tega hoteli in mogli pošiljati v Ljubljano.

Pa če se tudi vzame, da se posamezni taki otroci nahajajo, je tem na voljo dano, obiskavati mestno nemško ljudsko šolo, ki se ima ustanoviti, ker mestna občina vsled določil §§. 9, 11 in 18 kranjske deželne postave z dne 29. aprila 1873., št. 21, ne sme zunanjam, a v Ljubljani bivajočim šolskim otrokom zabraniti sprejema v svoje šole, kar se dosedaj, kolikor znano, tudi nikoli zgodilo ni.

Pri tacih okoliščinah ne bi bilo nemogoče, da bi ostala od hranilnice v Ljubljani ustanovljena šola brez učencev.

Potreba ustanovitve te šole tedaj ni dokazana. Če pa se kaka naprava ne more kot potrebna zaznamovati, se konečno tudi o nje dobrodelnosti ali občni koristi ne more govoriti in je poraba rezervnega fonda hranilnice za-njo po določenih §. 12 gori navedenega hranilničnega regulativa in §. 20 pravil kranjske hranilnice nedopustljiva.

Razen tega pa ni gotovo, da ostanejo denarne razmere hranilnice vedno tako ugodne, kakor so sedaj, da bi njen rezervni fond, ki je v zmislu hranilničnega regulativa, kakor tudi društvenih pravil, pred vsem odločen tirjatvam ulagateljev kolikor mogoče osiguriti, zgubé zavoda, ako se prigodé, nadomestiti, eventualno troške upravnštva pokriti ter dotične penzije in milodare do-

polnjevati, če bi tudi mogoče bilo, štirirazredno deško šolo, o koji se govori, primerno spraviti v poslopje, kojega je hranilnica leta 1869. leta učnim zavodom, in sicer pred vsem gorenji realki v Ljubljani, namenila — trajno zadostoval za stroške v letnem znesku 5000 gld., kojega bi zahtevalo, kakor priznано, vzdrževanje omenjene deške šole, ne gledé na izdatke za učna sredstva, za pokojnine in oskrbnine dotičnih učiteljev, oziroma njih rodbin itd., ki se v prevdarek niti jemale niso, ne da bi nastala pri tem kaka nevarnost ali škoda za ulagatelje — vsled česar se tedaj tudi obstanek šole ne more za osigurjenega smatrati.

Konečno se ne sme prezreti, da se društvo hranilnice v zmislu v hranilničnem regulativu in v društvenih pravilih izrečenih določil, kakor tudi vsled notranje naprave hranilnice sploh zamore s samostojnim upravitelstvom učnega zavoda ravno tako malo pečati, kakor z vodstvom drugih enakih zavodov, obrtnijskih naprav itd. Tega nazora je, kakor se vidi, tudi društvo kranjske hranilnice samo, ker je svoj sklep, s kojim je za napravo cenih in zdravih stanovanj za delavce odločilo 50.000 gold. društvu, ki naj bi se v to svrhu še le ustanovilo, utemeljevalo s tem, da se ne more ne društvo hranilnice, ne njega direkcija pečati z zidanjem in administracijo taci delavskih hiš.

Prosto je tedaj hranilničnemu društvu tudi gledé na nameravano ustanovitev nemške šole v Ljubljani, mestni občini, ki ima sedaj sama napraviti potrebno nemško šolo in koja ima, kakor društvo samo priznava, pri ljudskih šolah veliko izdatkov, da laglje prenaša dotične stroške, pripomoči s primerno podporo po močéh rezervnega fonda hranilnice, s čemer bi se namera društva, ustanoviti nemško šolo, le pospešila.

Politične stvari.

Spomenica,

katero so slovenski državni poslanci dné 30. januarja t. l. izročili naučnemu ministru.

Spomenica ta obsega v kratkih potezah vse šolske težnje Slovencev oziroma isterskih Hrvatov. — Gledé ljudskih šol sklicuje se spomenica na utemeljene pritožbe potom prošenj, interpelacij in ustnih pritožeb poslancev pri dotičnih obravnavah izrečenih, deloma javno, deloma zaupno. Vkljub temu pa se mora še danes z globokim obžalovanjem izreči, da se še veliko krogom slovenskega, oziroma hrvatskega prebivalstva izrekoma na Primorskem in Koroškem sila občutljivo prikrajšava sad ljudsko-šolskega poduka s tem, da se drug deželni jezik kot materni jezik za učni jezik v prvo vrsto stavi.

In vendar je najvišjemu naučnemu opravitelstvu, izrekoma pri imenovanju vplivnih nadzornikov, pa tudi po neposrednem vplivanju na odgojo in delovanje učiteljskega osebja in pa na sklepanje deželnih šolskih oblastnij, kakor se je to na pr. z vspehom zgodilo gledé nove nemške ljudske šole v Ljubljani, v stanu in na korist ljudskega izobraževanja tudi vezano — strogo na to paziti, da se načelo podučevanja v lastnem maternem jeziku šolskih otrok tudi Slovincem oziroma Hrvatom nasproti v naših javnih ljudskih šolah ne žali.

Dotične napake imajo žalibog še sila veliko in hudih nasledkov, na Primorskem so pa še tudi nevarne zato, ker se po njih stranka obstanku države nevarna v svojem razvoju podpira. Sila je tedaj, da se te napake brez zamude odpravijo.

Gledé srednjih šol sklicuje se spomenica v prvi vrsti na uže storjene sklepe državnega zbora na drobno vteteljene v priloženih prilogah št. 540 in 873 sten. zapisnikov, v katerih sklepah je bilo c. kr. vladi naročeno, ustanoviti oziroma prestrukturirati slovenske (oziroma hrvatske) pripravnice v Mariboru, Ljubljani in v Gorici oziroma slovenske paralelke na gimnazijah v Mariboru, v Celji, Gorici, Trstu in Paznu. — Ker so te tirjatve v dotičnih poročilih nadrobno utemeljene, bilo bi odveč, uže navedene razloge še enkrat ponavljati posebno zato, ker je ministerstvo samo v svojem razpisu z dné 22. julija 1882., št. 10.820 „gledé slovenskih učencev spoznalo potrebo ustanovitve takega podučevanja na onih gimnazijah, ki so za-nje odločene, da držé se splošnega namena gimnazije, vsak učenec zadobi potrebno izobraženje pred vsem v svojem maternem jeziku, potem pa v nemščini tako, da za znanstveno učenje najprej na vseučilišči zadobi popolno pripravnost.

Gledé pripravnic naglašá dalje spomenica kot naravno potrebo, da mora na njih učni jezik vsaj prevladajoč biti oni, ki je materni jezik onih otrok, za katerih podučevanje so pripravniki namenjeni in iz tega sledé tirjatve;

da je učni jezik na učiteljiščih v Ljubljani in Mariboru pa v Gorici in Kopru slovenski oziroma na zadnjih dveh tudi hrvatski in laški, — da se ima pa na prav tisti način skrbeti za slovensko prebivalstvo Koroške, ako se hoče, da ljudski učitelji zadostujejo svojemu imenitnemu poklicu. Pri tem smel bi se nemški poduk priznati le malo učnim predmetom.

Gledé gimnazij zadostovalo je sploh naglašati, da vendar ne bode lahko mogoče, s Slovinci, zunaj Kranjske živečimi, izrekoma na gimnazijah v Mariboru, Celji, Gorici in Trstu, ravno tako s Slovinci na Koroškem in pa s Hrvati na gimnaziji pazenski drugače ravnati kakor s kranjskimi, in pa jim še dalje odrekati načeloma priznane pravice do maternega kot učnega jezika.

Dalje sklicuje se spomenica na potrebne pogoje učiteljev, knjig in učencev, katerih obilnost je na drobno dokazana v navedenih prilogah.

O številu učencev pa se navaja, da jih je bilo leta 1883/4. na gimnaziji ljubljanski 514 Slovencev (162 Nemcev), na novomeški 123 Slovencev (8 Nemcev), na kranjski 111 Slovencev (— Nemec), na mariborski 152 Slovencev (141 Nemcev), na celjski 172 Slovencev (122 Nemcev), na goriški 150 Slovencev (45 Nemcev, 133 Lahov), na tržaški 117 Slovencev (138 Nemcev in 128 Lahov), kar zadosti utemeljuje tirjatev za napravo slovenskih paralel na državnih gimnazijah v Mariboru, v Celji, Gorici, Trstu in hrvatskih na gimnaziji pazenski počenši z l. 1885/6., posebno ker bi to državi ne prizadelo pomenljivih stroškov. — Gledé nadaljevanja poduka v slovenščini na gornji gimnaziji ljubljanski izreči je opravičena želja, da se uže zato, da učenci onega ne pozabijo, kar so se naučili v spodnji gimnaziji, razun slovenščine podučuje še nekaj drugih učnih predmetov, na pr. grščina, zgodovina ali latinščina v slovenskem učnem jeziku.

Gledé učnega jezika na realkah, katere Slovinci obiskujejo, veljá vsaj večidel vse pri gimnazijah navedeno in je izdatnejše podučevanje v slovenščini potrebno z ozirom na najpogostnejši prihodnji poklic učencev na realkah in pa z ozirom na sosedščino z južno-iztočnimi slovanskimi deželami.

Gledé vseučilišč omenja spomenica gotovo skromno željo, da naj bi se na pravoslavskem oddelku graškega vseučilišča ustanovile nekatere slovenske stolice,